

Tutkimuksia elinikäisestä oppimisesta

MÄKINEN, JARKKO, ERKKI OLKINUORA, RISTO RINNE & ASKO SUIKKANEN (2006; toim.). *Elinikäisestä työstä elinikäiseen oppimiseen*. 304 s. PS-kustannus, Jyväskylä.

Kirja liittyy Suomen Akatemian Life as Learning -tutkimusohjelman (2002–2006) kotimaiseen julkaisuutuotantoon. Teos koostuu kolmesta luvusta, joissa kussakin on kolmesta kuuteen artikkelia. Monitieteinen kokonaisuus etenee laajoista teoreettisista ja yhteiskuntakriittisistä näkemyksistä eri ryhmien ja ikäpolvien empiiriseen analyysiin. Useat kirjoittajista ovat kasvatustieteilijöitä tai sosiologeja Turun, Lapin ja Tampereen yliopistoista.

Toimittajien aloitusartikkeli on erinomainen suomalaisen koulutuksen ja koulutuksen tutkimuksen esittely. Varsinkin kuvio aikuiskoulutuksen ja sen tutkimuksen muutoksista vuosilta 1960–2005 (s. 18) havainnollistaa tehokkaasti elinikäisen oppimisen elämänkaarta ja siihen suuntautuvaa ajattelua. 1960-luvulla suomalaisessa koulutuspolitiikassa tavoiteltiin koulutuksellista tasa-arvoa ja yksilöllisten koulutusmahdollisuuksien kohentamista. Tutkimus oli strukturalistista. 1970-luvulta lähtien hyväksyttiin vähitellen koulutusmalli, joka perustui vahvemmin markkinoiden kysyntään. 1980-luvulla yhteiskuntatutkimuksessa alettiin siirtyä kohden konstruktivismia, tulkinnallisuutta ja aineistojen hajanaisuutta. Koulutustutkimuksessa ryhdyttiin tarkastelemaan muun muassa ”pieniä värikkäitä alakulttuureja ja merkityksiä” (s.16). 1990-luvun puolenvälin jälkeen Suomeen saapui elinikäisen oppimisen kansainvälinen sanoma, joka muistutti yhteiskunnallisen yhteenkuuluvuuden säilyttämisestä, työvoiman joustavan käytön lisäämisestä ja kansallisen kilpailukyvyyn vaalimisesta.

Ensimmäinen luku käsittelee oppimista identiteettityönä. Siinä analysoidaan yhteiskuntaa, työelämää ja koulutusta koskevia muutossuuntauksia sekä niiden sosiaalisia, taloudellisia ja psykologisia taustoja ja seurauksia. Kriittiset artikkelit suuntautuvat erityisesti va-

lintojen lisääntyvään epävarmuuteen, yksilöllistymiseen ja minuuden heiveröiseen rakentumiseen. Teoreettisesti laaja-alaiset artikkelit ovat mielenkiintoisia. Niiden avulla koulutuspolitiikan puhettavan muutos hahmottuu selkeästi myös muille kuin kasvatustieteen ammattilaisille. Esimerkiksi Karin Filander Kuopion yliopiston sosiaalipyönteiden ja sosiaalipedagogiikan laitokselta kyseenalaistaa artikkelissaan viimeisen parinkymmenen vuoden aikana tapahtunutta koulutusjärjestelmän suorempaa liittämistä työelämän tarpeisiin ja taloudellisen tuottavuuden tavoitteisiin. Filander osoittaa, että työelämälähtöisyyden ja käytännönläheisyyden käsitteet ovat muuttuneet lähes pyhäiksi ja ehdottomiksi toiminnan lähtökohdiksi. Työelämä tarpeineen ja vaatimuksineen jää kuitenkin kehittämispuheissa yleensä määrittelemättä, vaikka siitä puhutaan yksilön kaltaisena tahtovana toimijana, joka asettaa koulutukselle jatkuvasti uusia haasteita ja vaatimuksia.

Filander liittyy aiheeseen myös ”aitousretoriikan” (s. 46), jonka mukaan oppiminen työelämässä on parempaa, tärkeämpää ja todellisempaa oppimista kuin oppiminen oppilaitoksissa. Työelämäsuuntautuneeseen aitousretoriikkaan liittyy teoria-, koulu- ja opettajakielteisyys. Filanderin mukaan perinteiset ammatti-identiteetit purkautuvat uudenlaisiksi yksilöllisen osaajan ja asiantuntijan rooleiksi. Nämä edustavat joustavaa uusprofessorialismia ja sessiossaamista. Tämän päivän yksilölliset yleisosajaajat altistuvat samalla eräänlaiselle ”luonteen korroosiolle” (s. 53), sillä työtehtävät hajoavat eri suuntiin ja työstä puuttuu pitkäjännitteisyys sekä hyvään suoriutumiseen liittyvä identiteetin vakaus.

Toisen luvun otsikkoa ”Oppimisen sukupolvet” on mielestäni vaikea ymmärtää. Mitä ovat oppimisen sukupolvet? Tarkoitetaanko niillä oppimisen erilaisia tasoja? Onneksi johdantokappale selkeyttää sisältöä: otsikko viittaa oppimiseen eri ikäryhmissä. Luvussa paneudutaan yhteiskunnallisiin muutoksiin esittelemällä eri ikäryhmien kokemuksia elinikäisen oppimisen haasteista, muutoksen synnyttämistä uhkista ja mahdollisuuksista. Esimerkiksi

Risto Rinne ja Arto Jauhiainen Turun yliopiston kasvatustieteiden laitokselta tarkastelevat vuosina 1918–1955 syntyneitä turkulaisia sukupolviereettisestä näkökulmasta. Tulosten mukaan vanhimmat sukupolvet ja vähiten koulutetut elävät tietoyhteiskunnan rajamailla tai jopa kokonaan sen ulkopuolella, mikäli tietoyhteiskuntaan kuuluminen määritellään tietokoneen käytön perusteella. Rinne ja Jauhiainen muistuttavat, että tietoyhteiskunnan tulisi kuulua kaikille ja että tasa-arvoisen tietoyhteiskunnan kehittäminen ei ole ensisijaisesti taloudellinen vaan poliittinen kysymys.

Kolmas luku käsittelee työtä oppimisen edistäjänä. Siinä kuvataan yhteiskunnan, oppilaitosten ja yksilöiden kehittämiä selviytymiskeinoja, kehittämisprojekteja ja tukitoimia. Mikko Aro Turun yliopiston kasvatustieteiden laitokselta kuvaa työsuhteiden epävakautumista 1990-luvun laman jälkeen ja siitä seuranneita muutoksia työssä oppimisen edellytyksissä. Artikkelin osoittaa, että oppimismahdollisuudet ja koettu työpaikan ilmapiiri ovat heikoimmat epävakaa työllistyneiden keskuudessa. Kirjoittaja pohtiikin, kuinka käy ammatti-

taidon kehittymiselle yhä epävakaimmissa työsuhteissa. Hän tuo esille monille tutun näkemyksen: epävarmuus ja työttömyyden uhka voivat toimia sekä keppinä että porkkanana. Voidaan ajatella, että pätkätyöläisen on pakko panostaa osaamiseensa ja ammattitaitoonsa, jotta työsuhde jatkuisi, mutta toisaalta pätkätyökierre ja pelko työttömyydestä voivat johtaa uupumukseen ja välinpitämättömyyteen.

Suosittelen kirjaa opettajille ja kouluttajille yleensä ja maantieteilijöistä niille, jotka suunnittelevat opetusta tai opettavat itse. Muutamat teoksen alkupään artikkeleista saattavat kiinnostaa kulttuurimaantieteilijöitä, varsinkin poliittisen yhteiskuntamaantieteen harrastajia, sillä pedagoginen toiminta on myös poliittista, samoin kuin poliittinen toiminta on pedagogista. Arvopohdinnat nousevat tärkeään asemaan tässä teoksessa. Kenen ehdoilla meitä ohjataan kohti elinikäistä oppimista?

SIRPA ANTTILA-MUILU
*Maantieteen laitos,
Oulun yliopisto*